e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

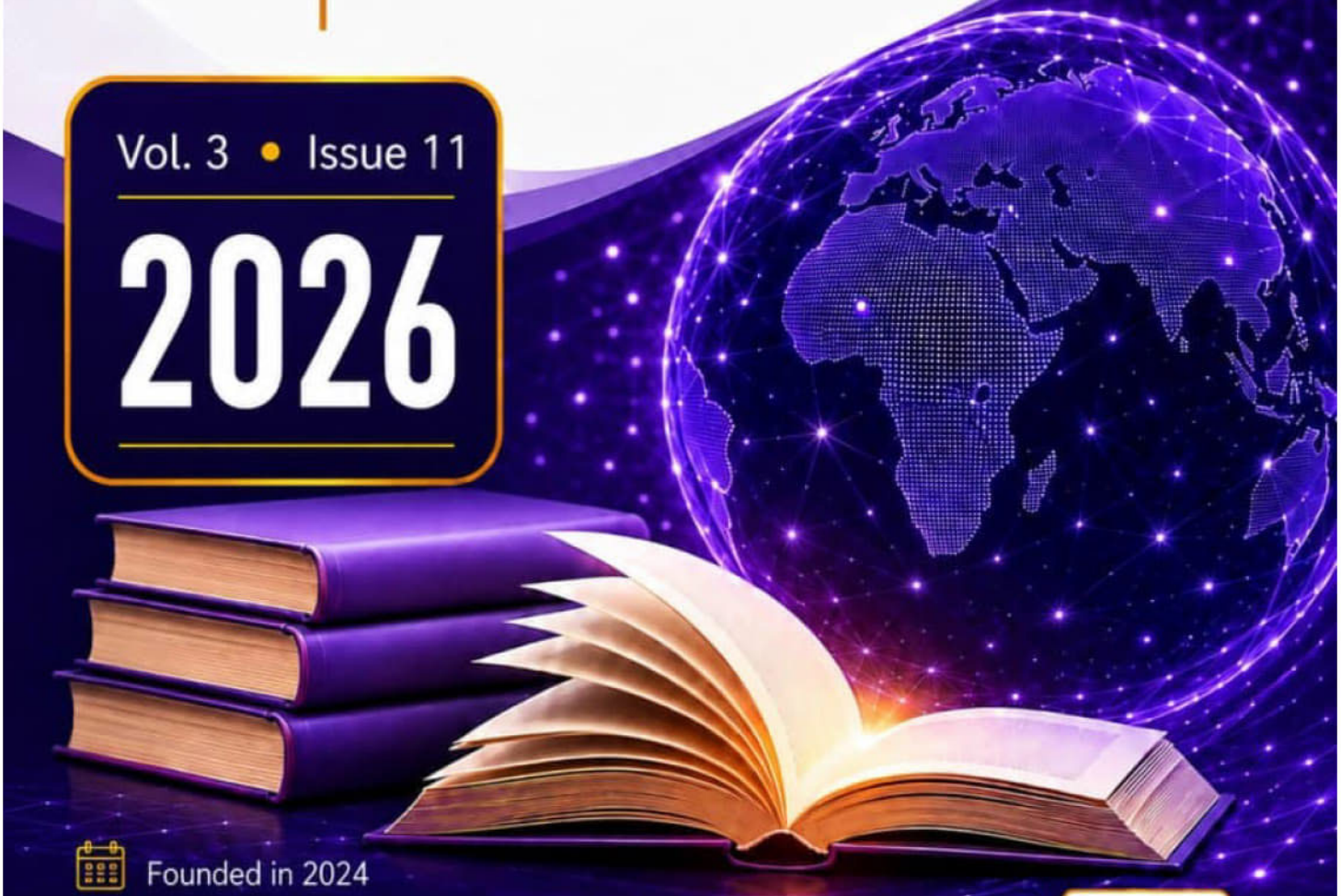
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/196k3t23

SIYOSIY ONG, SIYOSIY MADANIYAT VA YOSHLAR FAOLLIGINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI

Abdiyev G‘ayrat Ergashevich
O‘zbekiston Milliy universiteti, dotsent, PhD.
e-mail: g.abdiyev@edu.uz **ORCID**: https://orcid.org/0009-0005-7231-7095

Annotatsiya

Maqolada siyosiy ong, siyosiy madaniyat va yoshlar faolligining o‘zaro aloqasi ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Siyosiy ongning bilim, qadriyat, e’tiqod va siyosiy jarayonlarni anglash bilan bog‘liq jihatlari, siyosiy madaniyatning esa ushbu qarashlarning xulq-atvor va fuqarolik ishtirokida namoyon bo‘lishi yoritiladi. Yangi O‘zbekiston sharoitida yoshlarning qarorlar qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki, huquqiy savodxonligi, raqamli axborotni tanqidiy baholash ko‘nikmalari hamda fuqarolik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash masalalariga e’tibor qaratiladi. Maqola yakunida yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini mazmunan va institutsional jihatdan rivojlantirishga doir xulosalar beriladi.

Kalit so‘zlar: siyosiy ong, siyosiy madaniyat, yoshlar, fuqarolik faolligi, siyosiy ishtirok, huquqiy savodxonlik, raqamli kommunikatsiya, milliy qadriyatlar, fuqarolik jamiyati.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ, ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И МОЛОДЕЖНОЙ АКТИВНОСТИ

Абдиев Гайрат Эргашевич
Национальный университет Узбекистана, доцент, PhD.

Аннотация.

В статье с социально-философской точки зрения анализируется взаимосвязь политического сознания, политической культуры и активности молодёжи. Рассматриваются аспекты политического сознания, связанные со знаниями, ценностями, убеждениями и пониманием политических процессов, а также проявление политической культуры через отражение этих взглядов в поведении и гражданском участии. Особое внимание уделяется вопросам участия молодёжи в процессах принятия решений в условиях Нового Узбекистана, её правовой грамотности, навыкам критической оценки цифровой информации и поддержке гражданских инициатив. В заключение статьи представлены выводы, касающиеся содержательного и институционального развития общественно-политической активности молодёжи.

Ключевые слова: политическое сознание, политическая культура, молодёжь, гражданская активность, политическое участие, правовая грамотность, цифровая коммуникация, национальные ценности, гражданское общество.

SOCIO-PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF POLITICAL CONSCIOUSNESS, POLITICAL CULTURE AND YOUTH ACTIVITY

Abdiyev G‘ayrat Ergashevich
National University of Uzbekistan, Associate Professor, PhD.

Abstract.

The article analyzes the interrelationship between political consciousness, political culture, and youth engagement from a socio-philosophical perspective. It examines aspects of political consciousness related to knowledge, values, beliefs, and the understanding of political processes, as well as the manifestation of political culture through the expression of these views in behavior and civic participation. Particular attention is paid to youth participation in decision-making processes in the context of New Uzbekistan, legal literacy, critical evaluation skills regarding digital information, and support for civic initiatives. The article concludes with findings concerning the substantive and institutional development of young people's sociopolitical engagement.

Keywords: political consciousness, political culture, youth, civic engagement, political participation, legal literacy, digital communication, national values, civil society.

Kirish. Har bir mamlakatning barqaror taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy resurslar va siyosiy institutlarning samaradorligiga, balki fuqarolarning ijtimoiy tafakkuri, siyosiy ong darajasi va jamiyat hayotidagi ishtirokiga ham bog‘liq. Ayniqsa, yosh avlodning siyosiy jarayonlarni anglash, o‘z huquq va majburiyatlarini bilish, ijtimoiy muammolarga befarq bo‘lmaslik hamda qonuniy vositalar orqali tashabbus ko‘rsatish qobiliyati fuqarolik jamiyatining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Siyosiy ong, siyosiy madaniyat va yoshlar faolligi bir-birini to‘ldiradigan, biroq mazmunan

ISSN 3060-5059 (Online)

farqlanuvchi tushunchalardir. Siyosiy ong shaxsning siyosiy voqelik haqidagi bilimlari, qarashlari, qadriyatlari va baholarini ifodalasa, siyosiy madaniyat bu qarashlarning siyosiy xulq-atvor, muloqot me'yorlari va amaliy ishtirokda namoyon bo'lishini anglatadi. Yoshlar faolligi esa bilim va qadriyatlarning ijtimoiy tashabbus, jamoatchilik muhokamasi, ko'ngillilik, saylov jarayonlarida ishtirok etish hamda mahalliy muammolarni hal etishga qo'shilish kabi shakllarda ro'yobga chiqishidir. Maqolaning maqsadi siyosiy ong, siyosiy madaniyat va yoshlar faolligi o'rtasidagi ijtimoiy-falsafiy bog'liqlikni ochib berish, shuningdek, yoshlarning mazmunli fuqarolik ishtirokini kuchaytirishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlashtirishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Siyosiy ong ijtimoiy ongning tarkibiy qismi bo'lib, insonning davlat, hokimiyat, huquq, erkinlik, adolat, tenglik va jamoat manfaatlari haqidagi tasavvurlarini qamrab oladi. U siyosiy voqelikni shunchaki aks ettirish bilan cheklanmaydi: shaxsning hodisalarga munosabatini, muammolarni baholash mezonlarini va muayyan vaziyatlarda qanday yo'l tutishini ham shakllantiradi. Shu ma'noda siyosiy ongning rivojlanganligi siyosiy axborotni anglash, turli nuqtayi nazarlarni taqqoslash va dalillarga tayangan holda xulosa chiqarish qobiliyati bilan ham belgilanadi.

Ijtimoiy-falsafiy adabiyotlarda faoliyat insonning borliq bilan amaliy munosabatga kirishishi, mavjud sharoitni anglash va maqsadga muvofiq o'zgartirish jarayoni sifatida izohlanadi. X. F. Haydarov faoliyatni ijtimoiy hayotning mavjudlik uslubini ifodalovchi, insonning ijodiy mohiyatini namoyon qiluvchi hodisa sifatida talqin etadi [1, 65–66-b]. Mazkur yondashuv yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini faqat tashqi harakatlar yig'indisi sifatida emas, balki ongli maqsad, mas'uliyat va ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq jarayon sifatida tushunishga imkon beradi.

Faollik va faoliyat tushunchalari o'zaro yaqin bo'lsa-da, ularni aynan bir xil ma'noda qo'llash to'g'ri emas. Faoliyat muayyan maqsadga yo'naltirilgan amaliy jarayonni anglatsa, faollik shaxsning ushbu jarayonga kirishish darajasi, tashabbuskorligi, mustaqil pozitsiyasi va o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatishga intilishini ham ifodalaydi. Y. A. Anufriyevning shaxs maqomi va faolligiga oid qarashlari doirasida ham shaxsning ijtimoiy mavqeyi bilan uning amaliy ishtiroki o'rtasidagi munosabatni tahlil qilish mumkin [2, 288-b].

Shu asosda yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini o'zaro bog'liq uch jihatda ko'rib chiqish mumkin: birinchisi — siyosiy-huquqiy bilim va xabardorlik; ikkinchisi — mustaqil fikr, ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik pozitsiyasi; uchinchisi — qonuniy va konstruktiv amaliy ishtirok. Ushbu jihatlardan biri sust bo'lsa, faollik barqaror va natijador tus olmasligi mumkin. Masalan, siyosiy axborotga ega bo'lishning o'zi yetarli emas; uni tahlil qilish, dalillarni tekshirish va jamoat manfaatini hisobga olgan holda xulosa chiqarish ham zarur.

MUHOKAMA. Siyosiy madaniyat jamiyatda tarixan shakllangan siyosiy qadriyatlar, me'yorlar, ishonchlar va xulq-atvor shakllarini qamrab oladi. U siyosiy ongning amaliy ko'rinishi bo'lib, insonning siyosiy institutlar bilan munosabati, qonunga rioya qilishi, boshqa fikrlarga munosabati, jamoatchilik muhokamalarida o'zini tutishi va umumiy manfaatlar yo'lida hamkorlik qilishida namoyon bo'ladi. M. Bekmurodovning milliy mentalitetga oid tadqiqotlari siyosiy qarashlarni tahlil etishda tarixiy xotira, urf-odat va qadriyatlar omilini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi [6].

Milliy qadriyatlar yoshlarning siyosiy o'zligini shakllantirishda muhim manba bo'lishi mumkin. Biroq ularning ijtimoiy ahamiyati qadriyatlarni faqat takrorlash bilan emas, balki ularni zamonaviy huquqiy-demokratik tamoyillar, inson qadr-qimmati, o'zaro hurmat va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashtirish orqali yanada kuchayadi. Tarixiy meros yoshlar uchun tayyor javoblar to'plami emas, balki bugungi muammolarni mustaqil fikr va mas'uliyat bilan hal qilishga yordam beradigan ma'naviy-intellektual manba sifatida talqin etilishi lozim.

Siyosiy madaniyatning muhim belgilaridan biri — turli fikrlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish va kelishmovchiliklarni qonuniy, muloqotga asoslangan yo'l bilan hal etishdir. Yoshlarning siyosiy yetukligi faqat muayyan g'oyani qo'llab-quvvatlashi bilan emas, balki qarama-qarshi fikrni tinglay olishi, dalil va hissiy munosabatni farqlashi, o'z pozitsiyasini asoslay olishi bilan ham belgilanadi. Bu jihat demokratik muhitda ijtimoiy ishonch va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Siyosiy partiyalar, yoshlar tashkilotlari, parlament va mahalliy kengashlar huzuridagi yoshlar tuzilmalari, ta'lim muassasalari hamda fuqarolik jamiyati institutlari yoshlarning ijtimoiy-siyosiy tajriba orttirishida muhim maydon bo'la oladi. "Yoshlar parlamenti" kabi tashabbuslarning samarasi esa faqat ularning mavjudligi bilan emas, balki yoshlar bildirgan takliflarning muhokama qilinishi, tegishli tashkilotlar tomonidan ko'rib chiqilishi va natijasi haqida qayta aloqa berilishi bilan baholanishi kerak. Shu tariqa ishtirok ramziy shakldan mazmunli fuqarolik tajribasiga aylanadi.

Ta'lim tizimi yoshlarning siyosiy-huquqiy bilimlarini shakllantirish va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishning muhim omilidir. Bu jarayon faqat ma'lumot berish bilan cheklanmasligi, balki munozara, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, jamoaviy loyihalar va amaliy fuqarolik tashabbuslari orqali mustahkamlanishi lozim. Yoshlar huquq va majburiyatlarini real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab o'rganganida, siyosiy bilim kundalik qarorlar va ijtimoiy xulq-atvorga ko'proq ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli kommunikatsiya yoshlarning siyosiy axborotga kirish imkoniyatlarini kengaytirib, jamoatchilik muhokamalarida qatnashish uchun yangi maydonlarni yaratmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda tekshirilmagan xabarlar, manipulyativ sarlavhalar, hissiyotga ta'sir qiluvchi kontent va biryoqlama talqinlar ham tarqalishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy siyosiy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida media va axborot savodxonligini rivojlantirish zarur. Bunda manbaning ishonchliligini tekshirish, xabar sanasi va kontekstini aniqlash, faktni fikrdan ajratish, bir masala bo'yicha bir nechta manbani solishtirish ko'nikmalari muhimdir.

Raqamli muhitda faollikning o'zi natijadorlikni anglatmaydi. Xabarni ulashish yoki izoh yozish ijtimoiy ishtirokning bir shakli bo'lishi mumkin, ammo muammoni chuqur o'rganish, asoslangan taklif ishlab chiqish, tegishli tashkilotga murojaat qilish va javobni kuzatish bilan birlashgandagina uning amaliy ta'siri kuchayadi. Demak, yoshlarning raqamli faolligini tanqidiy fikrlash, muloqot etikasi va mas'uliyatli ishtirok bilan uyg'unlashtirish talab etiladi.

ISSN 3060-5059 (Online)

Globallashuv sharoitida yoshlarni turli axborot va g‘oyaviy ta’sirlardan himoya qilish masalasi ham dolzarb. Biroq bu vazifani faqat taqiqlash yoki xavf-xatarlarni sanab o‘tish orqali hal etib bo‘lmaydi. Barqaror yondashuv yoshlarning bilimini oshirish, savollar berishiga imkon yaratish, muammolarini tinglash, mustaqil fikrini rivojlantirish va zarur hollarda ishonchli maslahat olish imkoniyatlarini kengaytirishni nazarda tutadi. Tanqidiy fikrlash va ochiq muloqot yoshlarning axborot ta’sirlariga ongli munosabat bildirish salohiyatini mustahkamlaydi.

O‘zbekistonda yoshlarni qo‘llab-quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda jamiyat hayotidagi ishtirokini kengaytirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonun ushbu sohadagi huquqiy asoslardan biri bo‘lib, yoshlarning ijtimoiy jihatdan kamol topishi va tashabbuslarini ro‘yobga chiqarish masalalariga e’tibor qaratadi. Shunga qaramay, huquqiy imkoniyatlarning mavjudligi ularning o‘z-o‘zidan samarali ishtirokni ta’minlashini anglatmaydi. Yoshlar uchun tushunarli axborot, ochiq muloqot kanallari, amaliy ko‘nikmalar va takliflariga munosabat bildiriladigan institutsional mexanizmlar ham zarur.

Sh. M. Mirziyoyev asarlarida yosh avlodning zamonaviy bilimlarni egallashi, tashabbuskorligi va jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni alohida ta’kidlanadi [4; 5-b]. Ushbu yondashuvni ijtimoiy-falsafiy jihatdan izohlaganda, yoshlarni faqat tarbiya va qo‘llab-quvvatlash obyekti sifatida emas, balki ijtimoiy muammolarni aniqlash, yechim taklif qilish va jamoat manfaatlari yo‘lida hamkorlik qilishga qodir faol subyekt sifatida ko‘rish muhimdir.

Yoshlar faolligini rivojlantirishda oila, mahalla, ta’lim muassasasi, ommaviy axborot vositalari, davlat idoralari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlik muhim o‘rin tutadi. Ushbu institutlar o‘zaro muvofiqlashgan holda yoshlarning ehtiyojlarini o‘rganishi, muammolarini eshitishi va amaliy yechimlarni ishlab chiqishda ularni ishtirokchi sifatida jalb etishi lozim. Yoshlar bilan ishlashda bir xil yondashuvdan foydalanish o‘rniga, ularning hududi, ta’lim va bandlik holati, qiziqishlari hamda ehtiyojlarini hisobga olish natijadorlikni oshiradi.

Siyosiy va fuqarolik faolligining natijadorligini baholash uchun tadbirlar soni yoki ishtirokchilar miqdorining o‘zi yetarli emas. Yoshlar takliflarining qanchasi ko‘rib chiqilgani, muhokamalardan keyin qanday qarorlar qabul qilingani, fuqarolik tashabbuslari qanday o‘zgarishlarga olib kelgani va yoshlarning jarayonlarga ishonchi qay darajada mustahkamlangani kabi mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv yoshlar bilan ishlashni hisobotbop tadbirlardan aniq natija va qayta aloqaga asoslangan tizimga aylantirishga yordam beradi.

Shu nuqtayi nazardan, yoshlar faolligini rivojlantirishning o‘zaro bog‘liq to‘rtta yo‘nalishini ajratish mumkin: birinchidan, siyosiy-huquqiy va mediasavodxonlikni kuchaytirish; ikkinchidan, ta’lim muassasalari va mahallalarda muhokama hamda tashabbus maydonlarini kengaytirish; uchinchidan, yoshlar takliflarini ko‘rib chiqish va natijasi yuzasidan qayta aloqa berish tartibini takomillashtirish; to‘rtinchidan, faollik natijalarini sifat ko‘rsatkichlari asosida muntazam baholab borish. Ushbu yo‘nalishlar yoshlarning tashabbuskorligini institutsional qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘laydi.

Birinchidan, yoshlarning siyosiy ongini rivojlantirish siyosiy-huquqiy bilimlarni berish bilan cheklanmasdan, mustaqil fikrlash, dalillarni tekshirish va turli qarashlarni tahlil qilish ko‘nikmalarini ham qamrab olishi lozim. Ikkinchidan, siyosiy madaniyatni mustahkamlashda milliy qadriyatlarni inson qadr-qimmati, qonun ustuvorligi, o‘zaro hurmat va muloqot madaniyati bilan uyg‘unlashtirish muhim. Uchinchidan, yoshlarning faolligi taklif bildirish va muhokamada qatnashish bilangina cheklanmay, ushbu takliflarning ko‘rib chiqilishi va natijasi haqida qayta aloqa olish imkoniyati bilan ta’minlanishi kerak.To‘rtinchidan, raqamli kommunikatsiya sharoitida mediasavodxonlik, axborot manbalarini tanqidiy baholash va mas’uliyatli onlayn muloqot siyosiy madaniyatning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaralishi zarur. Beshinchidan, yoshlar siyosatining samaradorligini baholashda tadbirlar sonidan ko‘ra, yoshlarning real ishtiroki, tashabbuslari natijasi va qarorlar qabul qilish jarayonlariga ta’sirini ko‘rsatuvchi mezonlarga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.Umuman olganda, yoshlarni jamiyat taraqqiyotining faol subyekti sifatida e’tirof etish, ularning fikrini eshitish va asoslangan tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash siyosiy ong va siyosiy madaniyatni rivojlantirishning muhim shartidir. Ana shunday yondashuv yoshlarning fuqarolik mas’uliyatini mustahkamlab, jamiyat va davlat o‘rtasidagi muloqot, ishonch hamda hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Хайдаров Х. Ф. Исторический закон в структуре социального познания и управления / под ред. Ж. Туленова. – Ташкент: Фан, 1994. – 225 с. – URL: O‘zbekiston Milliy kitob palatasining bibliografik yilnomasi (PDF).
2. Ануфриев Е. А. Социальный статус и активность личности: личность как объект и субъект социальных отношений. – Москва: Издательство Московского университета, 1984. – 288 с. – URL: Kutubxona katalogi. tlibrary.qyzpu.edu.kz
3. Кожевников С. Н. Социально-правовая активность личности и условия её действенности: автореф. дис. … д-ра юрид. наук. – Москва, 1992. – URL: Muallifning biografik ma’lumoti.
4. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – To‘ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 416 b. – URL: Elektron nusxa (PDF).
5. Mirziyoyev Sh. M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. – 4-jild. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 408 b. – URL: Universitet elektron kutubxonasi. milliy yuksalish sari. 4-jild
6. Bekmurodov M. O‘zbek mentaliteti. – Toshkent: Info Capital Group, 2011. – 96 b. – URL: Urganch davlat universiteti kutubxonasi katalogi.
7. Otamurodov S. Yoshlar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omillari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2015.